

Автор рассматривает сущность, содержание самообразования родителей как воспитателей и условия организации педагогической поддержки этого процесса, анализирует принципы самообразовательной деятельности родителей, предлагает систему педагогической поддержки процесса самообразовательной деятельности родителей как воспитателей.

Ключевые слова: педагогика семейного воспитания, родители как воспитатели, самообразование родителей, система педагогической поддержки самообразования родителей.

The author presents the essence, the content of self-education of parents as educators and educational conditions of the organization of educational support in this process, analyzes the principles of parents' self-education, offers system of educational support of parents' activity as educators.

Key words: pedagogics of family education, parents as educators, parents' self-education, system of educational support of parents' self-education.

УДК 378:159.923-057.87(4)

Мельниченко О.В.,

доцент кафедри теорії та історії педагогіки

Гуманітарного інституту

Київського університету Бориса Грінченка,

кандидат історичних наук, доцент

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД)

Автор розглядає конкретні приклади та форми, що застосовуються у європейській освітній системі для розвитку особистості.

Ключові слова: розвиток особистості, студентська молодь, європейська освіта.

Система освіти країни, як і культура її народу, є унікальним явищем, незрівнянно складнішим, ніж інші системи (транспорту, зв'язку, безпеки), бо глибоко пов'язана з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного. З огляду на це у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. Проте ініціаторами змін у системі освіти виступають не її власні проблеми чи систем-

ні чинники, а ті, які перебувають поза нею, насамперед пріоритети й вимоги до навчання і виховання, спричинені включенням даної країни до спільного руху світового співтовариства у майбутнє, змінами у виробництві, культурі та поведінці. Відтак при реформуванні вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, розвиток особистості студентів, а з іншого — завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у європейському чи міжнародному ареалі.

Одним з найважливіших питань у цьому зв'язку є проблема збереження національних особливостей, обличчя та традицій кожної європейської системи та розвитку особистості студента у цьому контексті. Тобто питання стоїть таким чином: чи можливе діалектичне поєднання інтеграційних рис Болонської системи та збереження самоідентифікації кожної національної системи освіти, яке сприяє подальшому глибинному розвитку особистості у навчальному процесі? Розв'язання цього питання надасть можливість Україні, спираючись на цей досвід, теж обрати для себе найприйнятніший варіант, який враховуватиме наші освітні традиції та водночас допоможе формувати сучасну особистість та наблизитися до єдиного європейського освітнього простору.

Як правило, до позитивних наслідків інтеграції в галузі освіти та формування особистості відносять зростання загального рівня освіченості та загальнообов'язкових стандартів освіти (на початку XXI ст. в деяких країнах вища освіта стає вже стандартом), а також зростання показників зрілості особистості та суспільства. Слід зауважити, що освіченість завжди створювала аристократизм духовний, а не аристократизм за походженням. За даними ЮНЕСКО, кількість студентів у світі збільшилася з 65 млн осіб у 1991 р. до 79 млн у 2000 р., а до 2015 р. очікується 97 млн студентів на планеті [1].

Також до позитивних моментів формування особистості під час навчання можна віднести й те, що в рамках процесу інтеграції з'явилася нова мова соціальної комунікації, яка об'єднує людей, незважаючи на відмінності в культурі, — це освіта, наука, мова раціонального мислення та новітні технології.

Але головним позитивним моментом формування особистості студентської молоді та людини загалом є існування у сучасній осві-

ті дуже актуального та дієвого гасла «*Life long learning*», що означає навчання упродовж всього життя. Тобто людина, яка вже має першу вищу освіту, отримує другу вищу (найчастіше економічну або правову) або набуває знань з окремих напрямів. Це пов'язано з тими змінами, які відбулися у житті людства завдяки глобалізації. Навчання упродовж всього життя передбачає цілісну систему подальшого підвищення кваліфікації, що включає різноманітні семінари, тренінги, дистанційне навчання, які набули поширення з розвитком Інтернету. Усе перераховане становить основу сучасного розвитку особистості студентської молоді.

Однак варто зазначити, що система дистанційного навчання, яка сьогодні розглядається як необхідний компонент сучасної освіти, що індивідуалізує процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, існувала і раніше. Наприклад, в Іспанії ще у 1972 р. був заснований Національний університет дистанційної освіти в Мадриді з метою надання вищої освіти всім тим, хто з різних причин не міг навчатися за програмами традиційних університетів. Університет здійснював свою роботу завдяки пошті. І тільки з появою Інтернету на початку XXI ст. змінив форму роботи. Як навчальний матеріал сьогодні використовуються спеціально підготовлені друковані видання, які доповнюються аудіо- і відеокасетами, технологією комп'ютерного навчання, телевізійних лекцій і телетекстом. Для підтримки постійного діалогу зі студентами використовуються очні зустрічі з обговорення навчального матеріалу в 50 навчальних центрах і телефонні співбесіди. В інших країнах університетом створено 8 центрів навчання, а загальна кількість студентів, що навчаються в університеті, становить 124 000 осіб, з яких 85 000 навчаються на ступінь [2].

У своєму аналізі європейського досвіду розвитку особистості студентської молоді ми звертаємось переважно до трьох досить відомих та розвинутих освітніх систем Італії, Франції та Іспанії, які мають глибоке історичне та культурне коріння. Із цих трьох країн саме Франція активно виступає за збереження самоідентифікації своєї культури. Загальновідомим є той факт, що французька культура орієнтована на французьку мову, французький кінематограф, французьку літературу та музику (в ефірі 80 % французької музики і 70 % стрічок). Тому освіта є одним з пріоритетних напрямів політики держави, на неї спрямовується 20 % бюджету країни [3, 287].

Однак сьогодні деякі освітні системи Європи стикнулися з проблемою зменшення кількості бажаючих отримати вищу освіту. Не будемо аналізувати всю таблицю даних [4], а зупинимось лише на деяких очевидних фактах. Найменша кількість бажаючих отримати вищу освіту з усіх країн Європи зафіксована в Іспанії та Італії. І це в країнах, де існують відомі й величезні за кількістю студентів університети: Саламанка (Іспанія) — 200 тис. студентів, Сап'єнца (Рим, Італія) — 200 тис. студентів [5]. Цей приголомшуючий факт примушив дослідників шукати причини цього явища. Як з'ясувалося, це не одна якась причина, наприклад, введення Болонської системи, а цілий комплекс причин. Достатньо навести деякі з них.

Однією з причин такого становища дослідники називають традиційно розвинутий в цих країнах приватний сімейний бізнес у туристичній, готельній, ресторанній та торговельній сферах, у якому діти зайняті ще з дитинства. Вони отримують практичні навички та знання і тільки з часом в них може виникнути бажання про вищу освіту та підвищення своєї кваліфікації, тому що саме можливість навчання упродовж всього життя й надає таку змогу.

Іншою причиною, яку наводять усі дослідники, є досить довга тривалість навчання, яка відбивається на прийнятті рішення щодо отримання вищої освіти. З одного боку, молода людина має заробити гроші на вищу освіту (хоча вона може бути й безоплатною), а з іншого — у деяких країнах (Італія) хлопець повинен пройти військову службу і тільки після цього має змогу вступати до університету (строк служби коливається від 1 до 1,5 року). Слід зауважити, що і в нашій країні є велика кількість людей, яка пояснює своє небажання одразу після школи вступати до університету саме цією причиною — тривалістю та платою за навчання (особливо серед хлопців). І все ж таки саме за італійською системою освіти можна навести приклади цікавих форм розвитку особистості студентської молоді та збереження особливостей і відмінностей своєї національної системи освіти.

Так, на 58 млн італійців припадає 83 університети (без вищих шкіл та академій), 58 з них — державні [6]. 20 університетів Італії було засновано до 1600 р. З 1979 р. існує Національна рада університетів, яка здійснює свою діяльність автономно від Міністерства освіти. В Італії існує досить розвинутий принцип автономії ВНЗ, який саме й сприяє розвитку особистості студентської молоді.

Були запроваджені 2 міністерські укази, які поклали початок змінам у цьому процесі. Перший гарантував 15 % місць у Вчених радах університетів студентам. Другий — 50 % місць для студентів у факультетських радах. Цей факт беззаперечно свідчить про те, що розвиток особистості є одним з головних напрямів діяльності європейської вищої школи.

Ще цікавішою у цьому відношенні є ситуація у Франції. Там була надана повна автономність вищим навчальним закладам, що призвело до диверсифікації університетів, програм та відповідно студентів та випускників. До реформи міністерство надавало акредитацію усім університетам, що формально урівнювало їх. Після відміни такої практики університети почали на власний розсуд запроваджувати програми, та самі гарантувати якість наданої освіти. Як результат можна відзначити, що саме студенти, випускники, роботодавці та громадськість визначають якість підготовки у вищих навчальних закладах.

Цікавою складовою виховного процесу у європейській вищій школі є питання про оплату за навчання. Наприклад, в італійських університетах вона встановлюється самими установами та може коливатися. Можливість безоплатного навчання отримують ті студенти, які мають вищі оцінки в групі. Крім того, оплата за навчання встановлюється в залежності від прибутків батьків (надається довідка про доходи до університету). Звичайний варіант оплати за навчання — 500 € на рік. Але ці кошти передбачають тільки плату за навчання, велику частину бюджету студент витрачає на проживання (не всі університети мають достатньо місць у кампусах), навчальну літературу та підручники (один підручник коштує 80—150 €). Якщо скласти усе разом, то на місяць студент витрачає 1000 €. Тому в Італії, як і в інших країнах Європи існує система студентського погодинного підробітку (година роботи — 5–7 €), яка допомагає студентам навчатися та водночас бути самостійною особистістю.

Варто зазначити, що в Італії існує програма державної підтримки книговидавців, яка привела до справжнього вибуху інтересу до літератури та інших видань, причому це стосується не тільки навчальних посібників, але й класичної та сучасної художньої літератури.

Головною особливістю італійської системи вищої освіти є те, що студенти вступають до університетів без екзаменів, тільки на під-

ставі отриманих документів про освіту. У цьому контексті дехто говорить про зниження якості навчання внаслідок цього, проте, як демонструє практика, з 10 студентів тільки 3 доходять до захисту диплома, і це саме завдяки жорстким вимогам до якості навчання [7].

Ще однією традиційною особливістю європейського освітнього процесу є присутність у навчальних програмах курсів за вибором ще з часів створення перших університетів. Так, курси за вибором у вищій школі Європи існували завжди, достатньо згадати той факт, що наприкінці XVIII ст. студенти Кенігсберзького університету записувалися на лекції І. Канта саме за вибором. Курси за вибором допомагають вивільнити години у розкладі на користь збільшення самостійної роботи студентів, а також для позааудиторної роботи.

До речі, саме питання про самостійну роботу студентів є одним з болючих для нашої освітньої системи. Збільшення годин на неї ще не означає реальну її наявність та ефективність. Яким же чином вирішується це питання у вищій школі Європи? Мова не йде про особливості культурної ментальності європейських студентів. Достатньо навести конкретний приклад: якщо студент навчається на грант, отримує стипендію або має низький рівень плати за навчання (цей показник коливається за різними національними системами від 40 до 60 %) [3, 163], то він кожного тижня має план роботи, до якого входить не тільки відвідування занять, але й обов'язкове вивчення джерел з кожної навчальної дисципліни за списком.

Після ознайомлення з літературою студент пише есе, в якому висловлює свої думки з приводу прочитаного. Обов'язковою умовою написання есе є самостійне висловлювання особистої думки. Для визначення рівня самостійності існує система «Плагіат», яка використовується вже більше 10 років. Якщо студент не виконав план роботи на тиждень, то не має відповідних оцінок викладача з кожної дисципліни, відтак не отримує щотижневу стипендію за грантом. Такий підхід надає можливість контролювати самостійну роботу студента та стимулювати до її виконання, розвивати відповідальність особистості.

Продовжуючи аналіз сучасних особливостей розвитку особистості студентської молоді у європейській вищій освіті, не можна

не згадати про такий негативний наслідок, як скорочення кількості класичних університетів. Йдеться про збільшення кількості закладів, що орієнтовані на спеціальну професійну підготовку студентів, хоча ще Томас Карлейль підкреслював, що без фундаментальних наукових досліджень неможливо уявити класичний університет — «зібрання вчених навколо бібліотеки» [8].

Як це не сумно, але кількість класичних університетів в розвинених країнах поступово скорочується. Ця тенденція спостерігається в останнє двадцятиріччя і пов'язана із змінами ринку та його потребами. Що мається на увазі? З часу створення першого університету у світі (Болонья, Італія, 1088 р.) класичні університети були завжди центрами вищої освіти і розвитку науки. Сьогодні картина змінюється, оскільки звичайний, стандартний набір факультетів університету зазнав змін, і окремі факультети його давно стали самостійними інститутами і університетами. Крім того, саме поняття навчання протягом 5-річного циклу вже не є головною метою і необхідною вимогою для сучасної людини. Часто люди навчаються 2-3 роки, вивчаючи окремі модулі або поєднання кредитів, не ставлячи своїм завданням отримання повного документу про вищу освіту. Класичними залишаються університети з підготовки юристів, медиків, інженерів, що також визначається вимогами сучасності.

Основним завдання класичних університетів завжди залишався розвиток науки. Саме при університетах існують відомі лабораторії та дослідницькі центри, до роботи у яких залучаються студенти. Наприклад, в Нідерландах студенти самостійно ведуть наукову роботу у лабораторіях невеличкими групами, тоді як у Німеччині традиційним вважається дослідження під керівництвом наукового керівника на підґрунті фундаментальної теоретичної підготовки.

Крім того, саме у класичних університетах до розвитку особистості студентської молоді завжди підходили комплексно, включаючи до нього як процес навчання, так і участь у науковій, громадській та суспільній діяльності загалом.

У підсумку можна відзначити, що формування особистості людини триває все життя, утім, період навчання у вищій школі відіграє особливу роль у цьому процесі. Саме в цей час у студента закладаються основи тих якостей спеціаліста, з якими він увійде

в нову для нього атмосферу діяльності, де відбуватиметься його подальший розвиток як особистості. Тому питання розвитку особистості студентської молоді має постійно знаходитись у центрі уваги вищої школи.

Джерела

1. White Paper on Higher Education. — SA, 2010.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [//www.osvita.org.ua/distance/world/europe/](http://www.osvita.org.ua/distance/world/europe/)
3. National Trends in the Bologna Process. — Brussels, Eurydice, 2007. — P. 163, 287.
4. Focus on the Structure of Higher Education in Europe. — 2006/2007. — P. 34.
5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : eurosvita.net/index/&category=1&id=2705
6. The education system in Italy. 2005/2006. — Eurybase. The Information Database on Education System in Europe, 2006. — P. 153.
7. Universita di Bologna. La nuova Riforma universitaria [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unibo.it/Portale/Offerta+formative/Riforma/default.htm>
8. Карлейль Т. Французская революция. История / Т. Карлейль. — М. : Мысль, 1991. — С. 112.

Автор рассматривает конкретные примеры и формы, используемые в европейской образовательной системе для развития личности.

Ключевые слова: развитие личности, студенческая молодежь, европейское образование.

The author examines specific examples and forms used in European educational system for personality development.

Key words: personal development, student youth, European education.